

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

МИСЬКО ВАЛЕНТИНА ІГОРІВНА

УДК 37.091.4(091)(438)"17/18"(043.5)

**ДИТИНОЦЕНТРИЗМ
У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНУША КОРЧАКА**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дрогобич – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
ЛОГВИНЕНКО Тетяна Олександрівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
кафедра соціальної педагогіки
та корекційної освіти, завідувач.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КВАС Олена Валеріївна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
кафедра психології, професор;

кандидат педагогічних наук, доцент
СТИНСЬКА Вікторія Володимирівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
кафедра педагогіки імені Б. Ступарика, доцент.

Захист відбудеться 27 червня 2017 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, 2-й поверх, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2.

Автореферат розісланий 25 травня 2017 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т.І. Пантюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Новітній історичний період незалежності Української держави пов'язаний зі складними трансформаціями як на суспільно-політичному, так й індивідуально-психологічному рівнях, глобальними змінами в усіх сферах життя людини, новим її усвідомленням себе та свого місця у світі.

Складні та суперечливі процеси глобалізації позначаються і на сфері освіти. У контексті глобалізаційних викликів виникають нові тенденції щодо ціннісного виміру освіти, її значення для окремої людини, суспільства загалом. Зміна авторитарності демократичними прагненнями в усіх напрямках суспільного життя, спрямування вектора розвитку держави на європейські стандарти зумовили потребу реформування освітньої галузі, що, зі свого боку, привело до зміни освітньої парадигми.

Вітчизняний науковий доробок з обґрунтування нової парадигмальної освітньої методології представлений у наукових працях таких українських дослідників, як В. Андрущенко, І. Бех, В. Биков, А. Вихрущ, О. Вознюк, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Крижко, В. Луговий, В. Мадзігон, І. Малик, Н. Ничкало, В. Огнев'юк, В. Світлична, П. Скляр, Н. Скотна, О. Сухомлинська та ін.

Позитивні зміни, яких очікує суспільство, передбачають окреслення базових цінностей розвитку освітньої сфери, серед яких стрижневим вектором є цінності дитиноцентрованої освіти. Це, як зазначає В. Кремень, передбачає, окрім гуманізації відносин і середовища, якнайповніше і точніше врахування природних основ дитячого розвитку – індивідуальних, фізичних, психічних, пізнавальних особливостей і можливостей дітей, соціальних умов їх життя.

Становище дитини в Україні регламентоване нормативно-правовими актами, зокрема Законом України «Про охорону дитинства», який визначає охорону дитинства в Україні стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіти, соціальний захист, різнобічний розвиток та виховання в сімейному оточенні, встановлює стратегічні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні інтересів дитини, визначенні стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу.

Розроблені Міністерством освіти і науки України Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016) передбачають новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації дитячої особистості в суспільстві; педагогіку, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками; орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі; дитиноцентризм, становлячи ключові компоненти формули нової школи. Документом визначено, що нова українська школа буде працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти, у межах якої вона повинна максимально враховувати здібності, потреби та інтереси кожної дитини, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму.

Отже, дитиноцентризм постає провідним принципом освітньо-виховної діяльності на загальнодержавному рівні, тому розкриття змісту цього поняття,

його вивчення як педагогічної проблеми становить один із пріоритетних напрямів розвитку сучасної педагогічної науки.

Переорієнтація на людино-орієнтований підхід та гуманізацію в освіті отримала своє обґрунтування в працях П. Скляр, Т. Уманської; сучасні наукові засади дитиноцентрованої педагогіки досліджуються у наукових студіях І. Беґа, С. Білецької, О. Вишневського, М. Євтуха, І. Зязюна, О. Квас, В. Кременя, Л. Ярославцевої та ін. Окремі аспекти проблеми виховання в сучасних умовах висвітлюють В. Кемінь, О. Невмержицька.

Розмаїття сучасних педагогічних теорій не позбавляє актуальності та значимості прогресивних у свій час ідей педагогів минулого, які сьогодні розкриваються по-новому і тим самим вносять важливі корективи в сучасну педагогічну науку. З-поміж них чільне місце посідає постать видатного польського педагога-гуманіста Януша Корчака, на значенні наукової, літературно-публіцистичної та соціально-педагогічної творчості і діяльності якого роблять наголос як вітчизняні, так і зарубіжні науковці.

В Україні різні аспекти спадщини Я. Корчака вивчають М. Головка, А. Діденко, Т. Довга, Т. Забута, С. Іщук, О. Карпенко, Г. Клобак, Т. Куш, М. Луцюк, Р. Новгородський, М. Павлик, Д. Пащенко, С. Петровська, Н. П'ясецька, С. Сисоєва, В. Стинська, Л. Ткачук, В. Тихолоз, М. Чепіль, В. Шпак та ін.

Зокрема, питання наукової педагогічної спадщини і практичного соціально-педагогічного досвіду видатного педагога висвітлені у дисертаційних дослідженнях: Т. Забутої «Дитяче самоврядування в педагогічній спадщині Януша Корчака»; С. Денисюк «Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Януша Корчака (1878 – 1942)»; Й. Гайди «Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка»; В. Кушнір «Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки»; В. Ханенко «Проблема гуманізації виховання в контексті розвитку польської педагогіки міжвоєнного періоду (1918 – 1939)»; Ю. Якіма «Виховання дітей-сиріт у польській педагогіці міжвоєнного періоду» і Х. Дзюбинської «Опіка і виховання дітей-сиріт у діяльності благодійних товариств в Польщі (XIX – поч. XX ст.)».

Аналізу життя та педагогічної спадщини Я. Корчака присвятили свої праці польські дослідники М. Бродніцкі, Я. Біньчицка (J. Bińczycka), С. Волошин (S. Wołoszyn), Ч. Вишневський (C. Wiśniewski), Т. Врублевська (T. Wróblewska), Л. Жилінський (L. Żuliński), М. Чисельська (M. Ciesielska), О. Левін (A. Lewin), І. Мержан (I. Merzan), Я. Менсо (J. Miąso), Г. Морткович-Ольчакова (H. Mortkowicz-Olczakowa), Я. Майчук-Мікула (J. Majchrzyk-Mikuła), І. Неверлі (I. Newerly), Й. Ольчак-Ронікер (J. Olczak-Ronikier), Б. Пушкін (B. Puszkin), М. Роговська-Фальська (M. Rogowska-Falska), Я. Собчак (J. Sobczak), Я. Сілавко (J. Silawko), Б. Сітарська (B. Sitarska), А. Тхоржевський (A. Tchorzewski), М. Фальковська (M. Falkowska), М. Якубовський (M. Jakubowski) та ін.

Аналіз реформування освітньої галузі України в сучасних умовах виявив існування у соціально-педагогічній теорії та практиці певні **суперечності між:**

- необхідністю забезпечення оптимальних умов розвитку дитини, її щасливого дитинства та реальною позицією в соціумі;
- посиленням реалізації педагогіки дитиноцентризму в освітній практиці та перехідним станом, який характеризується поєднанням застарілої освітньої системи суб'єкт-об'єктної взаємодії вихованця і вихователя та впровадженням ідей гуманізації на всіх рівнях освітньої практики;
- важливістю поширення актуальних положень теоретико-практичної соціально-педагогічної спадщини Я. Корчака та недостатністю представлення його доробку в підготовці майбутніх педагогів в Україні.

Об'єктивна потреба дослідження та розкриття концептуальних дитиноцентричних ідей соціально-педагогічної спадщини Януша Корчака, а також необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом роботи кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка і є складовою теми «Теоретико-практична підготовка фахівців соціальної сфери на засадах компетентнісного підходу» (номер державної реєстрації 0116U 003882). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 14 від 20 грудня 2012 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 2 від 26.02.2013 р.).

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування ідей дитиноцентризму в педагогічній спадщині Я. Корчака та визначення можливостей їх творчого використання у сучасній системі освіти України.

Об'єкт дослідження – педагогічна спадщина Януша Корчака.

Предмет дослідження – ідеї дитиноцентризму в педагогічній спадщині Януша Корчака.

Відповідно до предмета і мети сформульовано **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан розробленості ідей і положень дитиноцентризму в сучасній педагогічній теорії.
2. Розкрити сутність поняття дитиноцентризму в педагогічній теорії і практиці видатного педагога.
3. Схарактеризувати соціально-педагогічну діяльність і літературно-педагогічну творчість Я. Корчака наприкінці XIX – початку XX ст. в контексті дитиноцентризму.
4. Висвітлити погляди Я. Корчака на особистість педагога-вихователя.
5. Виявити можливості творчого використання ідей дитиноцентризму Я. Корчака в сучасній системі освіти України.

Теоретико-методологічною основою дослідження є:

– теорія наукового пізнання з її вимогами об'єктивності, доказовості, історизму;

- основні положення системного підходу та системного аналізу педагогічних процесів і явищ, теоретичні положення про дитиноцентризм;

- концептуальні положення про зв'язок історії з сьогоденням і доцільність творчого використання спадщини видатних вітчизняних і зарубіжних педагогів у сучасній освітній практиці;

- положення і висновки польських та українських дослідників щодо: сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень); теорії педагогічних систем та соціально-педагогічної діяльності (А. Бойко, С. Волошин, А. Левін, В. Оконь); філософсько-психолого-педагогічні засади дитиноцентрованої педагогіки (І. Бех, С. Білецька, О. Вишневський, М. Євтух, О. Квас, В. Кремень, О. Левченко, М. Прищак, Н. Скотна, Л. Ярославцева).

Науково-педагогічний пошук здійснювався на основі розуміння неординарного значення знання історико-педагогічної науки для українського суспільства, що перебуває у стані реформування та потребує переосмислення основоположних світоглядних позицій, особливо стосовно оцінки статусу дитини в соціумі.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **дослідницьких методів**: науково-історичний, проблемний і логічний аналіз філософської, історичної, психолого-педагогічної та методичної літератури, наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, що дало можливість прослідкувати генезу розвитку педагогіки дитиноцентризму. Ретроспективний аналіз, систематизація, класифікація, моделювання, узагальнення – сприяли визначенню теоретико-методичних засад дитиноцентричної педагогічної концепції Я. Корчака. Застосування хронологічного та порівняльного методів допомогло уточнити періодизацію життя та діяльності педагога, а також порівняти напрями його соціально-педагогічної діяльності з сучасними напрямками роботи з дітьми-сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також виявити можливості використання конструктивних ідей досвіду Я. Корчака в сучасних умовах.

Названі методи взаємодоповнювали один одного і забезпечували можливість системного підходу до предмета дослідження.

Джерельна база дослідження. На різних етапах наукового пошуку було використано 351 джерело, у тому числі 100 іноземними мовами, зокрема: матеріали наукових фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського, Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника, зібрання праць Януша Корчака (Ośrodek Dokumentacji i Badań Korczakianum, м. Варшава), інтернет-ресурси; вітчизняна і зарубіжна філософська, історична, психолого-педагогічна, методична література з досліджуваної проблеми, біографічні книги про життя і педагогічну діяльність Я. Корчака; науково-педагогічні праці, літературні твори Я. Корчака; праці сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі теорії та історії педагогіки, історії соціальної педагогіки; дисертації, вітчизняні й зарубіжні монографічні та періодичні педагогічні видання, присвячені дослідженню різних аспектів педагогічної спадщини Януша Корчака.

Хронологічні межі дослідження зумовлені роками життя і діяльності Я. Корчака. Нижня межа (1898) визначається початком його літературної діяльності, яка концентрувалася на дитячій проблематиці (становище дітей в суспільстві, питання їх виховання), а верхня (1942) – збігається з роком трагічної загибелі педагога.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження:

уперше виокремлено основні напрями соціально-педагогічної діяльності Януша Корчака в закладі «Будинок Сиріт» та дитячому будинку «Наш Дім»;

уточнено періодизацію життєдіяльності польського педагога за хронологічним та критерієм домінуючого виду діяльності;

обґрунтовано сутність ідей дитиноцентризму в педагогічній теорії і практиці Я. Корчака;

проаналізовано й узагальнено досвід соціально-правового захисту, зміст і особливості технологій соціально-виховної роботи в «Будинку Сиріт» Я. Корчака;

схарактеризовано особливості роботи педагогічних курсів «Бурса» та підготовки педагогів-вихователів на їх базі;

розкрито можливості творчого використання ідей дитиноцентризму, що становлять фундамент педагогічної спадщини Я. Корчака в умовах модернізації системи освіти в Україні.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що автором розроблено і впроваджено у підготовку майбутніх фахівців освітньо-педагогічної сфери навчально-методичний посібник «Януш Корчак – педагог-гуманіст кінця ХІХ – початку ХХ століття». Результати можуть бути використані у процесі викладання навчальних курсів у вищій школі з історії вітчизняної та зарубіжної педагогіки для підготовки педагогів; для розробки спецкурсів та дисциплін вільного вибору студентів всіх педагогічних спеціальностей, зокрема «Дошкільна освіта», «Соціальна педагогіка», а також у перепідготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників.

Матеріали, представлені у дослідженні, можуть слугувати для розробки курсів лекцій з порівняльної педагогіки, підготовки навчальних посібників та методичних рекомендацій з методики соціально-виховної роботи тощо.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 53 від 30.01.2017 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 79-33/03 від 03.02.2017 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/03/335 від 10.02.2017 р.), Мукачівського державного університету (довідка № 374 від 28.02.2017 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 850 від 09.02.2017 р.), районного дитячого будинку змішаного типу «Рідний дім» с. Корналовичі Самбірського району Львівської області (довідка № 5 від 16.02.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені у роботі, отримані автором особисто. У статті [7] авторів належить фактологічний матеріал стосовно основних положень педагогічної концепції Януша Корчака, а саме – площини відносин дитина – дорослий, вихователь – вихованець та їх

значення для сучасної педагогічної теорії й практики, в статті [12] – характеристика основних аспектів соціалізації дітей-сиріт в контексті реалізації соціально-виховної роботи педагога в дитячому будинку «Будинок Сиріт».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях, форумах різного рівня:

міжнародних – «Naukowe prace, praktyka, opracowania, innowacje 2013 roku» (Закопане, Польща, 2013); «Двадцять років з Корчаком» до 25-річчя Декларації прав дитини та 20-річчя Українського товариства Януша Корчака (Київ, 2014); «Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji» (Краків, Польща, 2016); «Педагогіка. Сучасні проблеми і перспективи розвитку» («Pedagogika. Współczesne problemy i perspektywę rozwoju») (Варшава, Польща, 2017); «Філософія дитинства Януша Корчака. Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві» (Київ, 2017);

всеукраїнських науково-практичних конференціях з міжнародною участю – «Соціально-педагогічний дискурс сучасної освіти: досвід та інновації» (Львів, 2016), «Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність професіоналізм» (Кременчук, 2017);

регіональній науково-практичній конференції з нагоди 15-річчя кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, 2015);

педагогічних читаннях – «Використання педагогічної спадщини педагогів минулого для підвищення комунікативної компетентності сучасного педагога. Януш Корчак» (Самбір, 2015).

Публікації. Результати дослідження відображено у 12 публікаціях дисертанта (2 – у співавторстві), з них 6 статей – у фахових виданнях, 4 статті – у зарубіжних виданнях, 2 – у збірниках матеріалів конференцій та 1 навчально-методичний посібник.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та 8 додатків на 20 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 236 сторінок, з них основного тексту – 178. Список використаних джерел складає 351 найменування, з них – 100 іноземною мовою. Робота містить 2 рисунки, 3 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження з огляду на її актуальність для педагогічної науки; аргументовано доцільність, а також хронологічні межі; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, його теоретико-методологічні основи; визначено ступінь розробленості проблеми наукового дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів; проаналізовано джерельну базу; подано відомості про апробацію одержаних результатів та структуру тексту дисертаційного дослідження.

У першому розділі – «**Януш Корчак як видатний педагог-гуманіст і дослідник проблем дитиноцентризму кінця XIX – початку XX століття**» –

висвітлено життєвий шлях Я. Корчака як педагога, літератора, публіциста, уточнено і доповнено періодизацію його життя, проаналізовано напрями та зміст громадської і педагогічної діяльності, літературно-публіцистичної спадщини польського гуманіста у контексті реалізації ідей дитиноцентризму в процесі виховання дитячої особистості.

Аналіз науково-педагогічних та філософських джерел засвідчив, що сучасний етап розвитку науково-педагогічної думки характеризується поліпарадигмальним підходом до навчання і освіти. Сучасна зміна культурної дійсності зумовлює нові параметри життєвого шляху молодого покоління. Встановлено, що пріоритетні напрями реформування освіти на сучасному етапі визначаються насамперед становленням та конкретизацією гуманістичної і культурологічної парадигм. На основі аналізу поліпарадигмального змісту освіти визначено домінуючий стан гуманістичної парадигми, структурована будова якої, спрямованість ціннісно-логічного змісту збігається із основним напрямом розвитку людської цивілізації – визнання людини як найвищої цінності, в чому й виявляються людиноцентризм освіти, її гуманістична сутність. Гуманізація освіти, що впливає з аналізу процесу парадигмальних змін і розвитку людиноцентризму, спрямована до дитиноцентризму.

Доведено необхідність з'ясування проблеми дитиноцентризму в сучасному освітньому просторі. Оскільки поняття «дитиноцентризм» нерозривно пов'язане з поняттями «дитина» і «дитинство», то розкривається їх суть. Констатується необхідність переосмислення феномена дитинства як особливої субкультури життя дитини, що становить невід'ємну частину життя суспільства і має свою логіку розвитку. З'ясовано, що дитиноцентризм є не лише продуктом кількох галузей наукового знання (філософія, педагогіка, психологія, соціологія, соціальна педагогіка, соціальна психологія, освітологія), але й поняттям глобальним, таким, що вимагає особливого їх поєднання, взаємодії; складається не тільки з антропології дитини, її соціалізації та виховання, а й з вивчення її психологічних, медичних, інституціональних і середовищних умов розвитку. Ідея дитиноцентризму була провідною у багатьох зарубіжних і вітчизняних педагогічних системах та наукових теоріях різних часів. Розробці принципу дитиноцентризму, наприклад, присвячені праці П. Блонського, Г. Ващенка, К. Вентцеля, Дж. Дьюї, Я. Корчака, А. Макаренка, К. Роджерса, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Найбільш близькою до педагогіки дитиноцентризму (педоцентризму) була педологія – наука про дитину, яка на рубежі XIX і XX ст. виділилася в окремий напрям із природничих наук.

У дослідженні акцентовано увагу на різних підходах до визначення суті дефініції «дитиноцентризм» сучасними науковцями та окреслено основні позиції, на яких ґрунтується це поняття, а саме: особистісно орієнтована модель взаємодії дитини і дорослого, яка проявляється у формі рівноправного партнерства засобами спільної активності й діалогу, здійснюється на основі емпатійності, визнання дорослими унікальності природи дитинства з метою забезпечення умов самореалізації та самоактуалізації дитячої особистості.

Серед науковців-новаторів першої половини XX ст., котрі активно включалися до процесу реформування традиційної авторитарної системи

виховання, формування нової системи виховання, заснованої на принципах свободи, відповідальності та творчої активності, чільне місце посів Януш Корчак (Генрік Гольдшміт).

Ретроспективний аналіз життєвого шляху Я. Корчака, здійснений на основі біографічних матеріалів, наукової та публіцистичної літератури, дає підставу стверджувати, що він, присвятивши своє життя дитині та її благу, залишився вірним цій посвяті протягом життя і до його героїчного жертвового завершення в концтаборі Треблінка 5 серпня 1942 р.

Дослідження уможливило окреслити основні біографічні відомості з життя педагога етапами по 7 років (за Я. Корчаком) та визначити ключові події, що визначали напрями його життєдіяльності.

На основі результатів проведеного дослідження визначено провідні напрями діяльності Януша Корчака: літературно-публіцистична, яка включала виступи на радіо, видання дитячої газети, багату літературну творчість; педагогічна (викладацька, наукова); активна громадська робота (зокрема участь як експерта в судових засіданнях у справах неповнолітніх, робота в Товаристві «Допомога сиротам» та безкоштовних читальнях); медична практика лікаря-педіатра, організаційно-управлінська – керівництво «Будинком Сиріт», соціально-педагогічна (як керівника та педагога в дитячих будинках «Будинок Сиріт», «Наш Дім»).

Систематизовано й охарактеризовано літературно-педагогічний доробок видатного польського педагога. Це: праці суспільно-політичного змісту (у т.ч. гуморески та фейлетони); науково-педагогічні праці («Слово і життя» («Słowo i życie»), «Період дозрівання» («Okres dojrzewania») (1901), «Резюме» («Życiorysy») (1902)), художні твори – повісті «Дитя вулиці» («Dzieci Ulicy») (1901), «Дитя салону» («Dziecko salonu») (1906). Особливим напрямом творчості Януша Корчака була література для дітей: «Мошки, Йоськи та Срулі» («Moški, Joski i Srule»), «Юзеки, Яські та Франеки» («Józki, Jaški i Franki») (1913), «Слава» («Sława»), «Король Матиуш Перший» («Król Maciuś Pierwszy») (1922) та «Король Матиуш на безлюдному острові» («Król Maciuś na wyspie bezludnej») (1923), «Кайтусь чарівник» («Kajtuś czarodziej») (1935) та ін.

У дослідженні встановлено, що педагог поступово (в період від 1896 до 1901 р.) переходить від ідей викриття соціальних проблем до ідей реформування недосконалої, на його думку, системи виховання та навчання дітей. Поряд з описом життя дітей бідняків він продовжує роздумувати над питанням соціального і виховного характеру. Такий багатий матеріал спостережень, записів пізніше стали основою його перших творів «Дитя вулиці» та «Дитя салону». З'ясовано, що значна частина літературних праць Я. Корчака часто має автобіографічний характер («Сповідь метелика» («Spowiedź motyla»), «Король Матиуш Перший» («Król Maciuś Pierwszy») і Щоденник («Pamiętnik»)).

Відзначимо, що кожен життєвий період Я. Корчака, а тому й кожна важлива подія, отримували оцінку й аналіз у літературній формі різних жанрів. Про це свідчить палітра періодичних видань: гумористично-сатиричний тижневик «Шипи» («Kolce»), видавництво «Читальня для всіх» («Czytelnia dla Wszystkich»), науково-літературний, суспільно-політичний тижневик «Голос»

(«Głos»), а також «Суспільний огляд» («Przegląd Społeczny»), «Суспільство» («Społeczeństwo»), «Вільне слово» («Wolne Słowo»), «Вільна трибуна» («Wolna Trybuna»), «Нове життя» («Nowe Życie»), «Нова газета» («Nowa Gazeta»), «Світло» («Światło»), «Мандрівник» («Wędrowiec»). Науково-педагогічні праці педагог опубліковував у науково-популярному виданні «Педагогічний огляд» («Przegląd Pedagogiczny»). Найвідоміші праці («Як любити дитину» («Jak kochać dziecko»), «Право дитини на повагу» («Prawo dziecka do szacunku»), «Правила життя» («Prawidła życia»), «Коли знову буду малим» («Kiedy znów będę mały»)) та інші були опубліковані у варшавському видавництві «TW Mortkowicz».

Систематизувавши і проаналізувавши літературно-педагогічну діяльність Януша Корчака, засвідчуємо, що на сторінках своїх праць він доводить важливість виховання для кожної підростаючої особистості та суспільства загалом, переконує у необхідності здійснення виховної діяльності на основі любові до дитини, її розуміння, прояву емпатії, поваги до неї та її рівноцінності з дорослим, переміщення у центр виховного процесу.

Другий розділ – **«Теоретико-методичні засади дитиноцентризму в педагогічній спадщині Я. Корчака»** – присвячено висвітленню основних напрямів соціально-педагогічної діяльності педагога у закладі «Будинку Сиріт»; аналізу створеної у ньому системи соціально-правового захисту дитини, особливостей соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також технологізації соціально-педагогічної роботи з цими категоріями дітей.

У ході дослідження встановлено, що повага до прав дитини для Я. Корчака – основна ідея виховного процесу. Реалізація права на повагу змінює свідомість дорослого, допомагає по-новому сприймати дитину, її значення у житті суспільства – як дорослого, так і дитячого. Окреслення системи прав дитини стало початком формування відповідного середовища та системи захисту прав дітей-сиріт, до структурних елементів якої належать: Товариський суд, який водночас виступав і органом самоврядування, Судова рада, Судова газета. Діяльність органів регламентувалася Кодексом. Увесь правозахисний процес (від подачі заяви до оприлюднення рішення суду в «Судовій газеті») здійснювався з метою не лише захисту прав дитини, а й формування у неї відчуття захищеності, що є важливими елементами дитиноцентрованого спрямування виховної діяльності в дитячому будинку. Окрім цього, поетапність підготовки справи до розгляду сприяла формуванню у дитячій свідомості чіткої морально-психологічної позиції – в одному випадку не боятися притягнути винного до відповідальності, а в іншому – пробачити, якщо провина незначна. Унікальність практики суду полягала у відсутності обвинувальних рішень та покарань.

У дослідженні акцентовано увагу на дитиноцентрованому спрямуванні досвіду соціально-педагогічної діяльності, зокрема в контексті соціалізації дітей. Виявлено, що емоційна стабільність і високий рівень соціальної адаптації, як одні з основних положень дитиноцентризму, реалізовувалися через позитивне налаштування на успішний перебіг соціалізації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки та піклування, створення виховного середовища для їх

розвитку засобами культурної атмосфери, взаємної доброзичливості, толерантності, довіри, задоволення потреб.

Встановлено, що соціалізація дітей в «Будинку Сиріт» та «Нашому Домі» відбувалася за допомогою використання авторських форм та методів соціального виховання, запропонованих Янушем Корчаком. Особистісна соціалізація здійснювалася на рівні діяльнійснї та діалогової взаємодії вихованця та вихователя завдяки таким механізмам: на діяльнійсному рівні – чергування, шафа для знахідок, парі, списки раннього вставання і списки бійок, наставництво (опікунство). Чергуваннями були певні види господарських робіт, які виконувалися вихованцями і оплачувалися. Шафа для знахідок призначалася для формування у дитини стриманості, дисциплінованості, навчала планувати власну діяльність. Парі укладалося між вихователем і вихованцем з метою поступового зниження гостроти девіації, із залученням до цього процесу активної особистої мотивації вихованця. Списки раннього вставання і списки бійок допомагали дітям оволодіти своєю поведінкою за допомогою зовнішніх стимулів, добровільно беручи на себе відповідальність за соціально значиму діяльність. Наставництво (опікунство) старших вихованців над молодшими надавало можливість за допомогою дружньої підтримки опікуна полегшувати процес адаптації.

На діалоговому рівні діяли: дошка оголошень, поштова скринька, полиця, нотаріальна книга, дитяча газета. Дошка оголошень сприяла заочному спілкуванню вихователя та вихованця з метою організації їх взаємодії. Поштова скринька для листування вихованців з педагогами використовувалася як засіб для формування волі, мотиваційності.

Дослідженням виявлено значну роль дитячої газети як ключового структурного елемента системи виховання Я. Корчака та засобу виховання у контексті діалогічної взаємодії. Саме в діалозі виявляється ще одне важливе положення дитиноцентризму Я. Корчака – рівність партнерів спілкування.

Поряд зі спілкуванням та взаємодією ще однією формою соціалізації було самопізнання. Самопізнання дитини в інтернаті відбувалося через спілкування з компетентним дорослим, педагогами та однолітками, а також організацію життя у різних видах діяльності. Януш Корчак підтримував ідею про те, що активно проявляти себе, реалізувати свій потенціал, самостверджуватися – це життєва необхідність кожної здорової дитини, і в цьому він вбачав зміст соціалізації. А для того, щоб дитина проявила активність у самовиявленні, самоствердженні та самореалізації, слід, наголошував педагог, правильно організовувати процес соціалізації.

Таким чином, організована в дитячих будинках виховна робота сприяла створенню гуманного соціуму та комфортного виховного середовища, які ставали необхідною передумовою виховання щасливої, активної і самодіяльної особистості.

Наше дослідження доводить важливість професійної соціалізації, яка в «Будинку Сиріт» та «Нашому Домі» здійснювалася через діяльність педагогічних курсів «Бурса».

Дослідження засвідчує низку методів, які застосовував Я. Корчак із соціалізаційною метою. До основних можемо віднести такі: особистісного

впливу вихователя на вихованця; безособистісного впливу (створення виховної ситуації), художнього впливу.

У роботі виокремлено низку технологій соціально-педагогічної роботи з дітьми в дитячих будинках Я. Корчака. До них належать: *здоров'язбережувальна* з такими формами роботи, як рухливі й спортивні ігри; *реабілітаційна*, що реалізовувалася у процесі діяльності реабілітаційного суду; *виховного і розвивального середовища*; *«спокійного кута»*; *взаємодії «дорослий – дитина»* з алгоритмом поетапного застосування та прийомом під назвою *«парі»*; *«технологія життєвого плану»*, що мала на меті формування моральних якостей підростаючої особистості; *соціальної профорієнтації молоді* – готувала до майбутньої професійної діяльності завдяки набуттю дітьми у дитячих будинках основних професійних навиків та компетенцій; *управлінська технологія*, що втілювалась через систему самоврядування. Усі вони були новаторськими та радикальними, такими, що, трансформуючи ставлення дорослого до дитини, створили підвалини для її переміщення у центр усіх життєвих процесів, активним учасником яких вона повинна бути.

Встановлено, що, окрім соціально-педагогічної практики, педагог важливе значення надавав родинному вихованню. Окремі положення його дитиноцентричної позиції проявляються у *технології родинного виховання*, а саме: метою батьків має бути виховання щасливої людини; основні складові виховання – любов, повага, довіра, емоційна сфера, розум, воля, уява; форма виховання – партнерська, при якій обидві сторони (і дитина, і дорослий) не обмежують свободи та прав, поважають гідність одне одного; обов'язок батьків – бути чутливими до дитини, емоційними, «розумними» і люблячими. Я. Корчак також надає батькам рекомендації, поради й застерігає від помилок, формує у такий спосіб серйозне та шанобливе ставлення батьків до дитини як до рівноцінної особистості.

З'ясовано, що ідеальним педагогом для Я. Корчака був «розумний вихователь», котрий у своїй роботі керується принципом поваги до особистості дитини та її прав. Таке дитиноцентроване бачення ним особистісних і професійних рис педагога-вихователя проявилось у покладенні на нього обов'язків творення педагогічної культури, позитивних прикладів соціальної поведінки в процесі набуття дітьми соціальних (громадянських) компетенцій на фундаменті цінностей правди, поваги, працьовитості, щирості. У процесі самовдосконалення важлива роль належить самоосвіті. Сам Януш Корчак постійно підвищував свою майстерність, аналізуючи праці Я.А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Фребеля і, особливо, Й.Г. Песталоцці. Він уважав, що в професійній діяльності педагог-вихователь повинен насамперед працювати над собою, пізнати спочатку себе, а потім інших. По-друге, спрямувати свою професійну активність на дитину, що проявляється у її пізнанні, її різнобічному вивченні (фізіологічному, психологічному) за допомогою діагностики, спостереження; поміщення дитини в центр професійної активності. Саме в цьому найповніше проявляється дитиноцентрична педагогічна етика Я. Корчака – толерантне, уважне ставлення до дитини, повага до її особистості та прав.

Побудова ж взаємовідносин вихователя з вихованцем повинна відбуватися на основі партнерства і взаємовпливу у формі спільної активності й діалогу.

У взаємовідносинах вихователь – вихованець повинна стверджуватися рівновага, засобом якої виступає дисципліна, яка підтримується не ззовні, а через самоусвідомлення її моральної необхідності. Свобода і воля мають бути збалансовані з обов'язком та відповідальністю. Уміння реалізувати цей баланс характеризує дорослого як «розумного» педагога-вихователя.

Нами окреслено основні професійні риси «розумного» педагога-вихователя в контексті ідей дитиноцентризму Януша Корчака: працьовитість, емпатія, організованість, «відповідальність за сьогоднішній день», за право дитини бути самою собою, терплячість, відмова від шаблонності в мисленні та практиці роботи, педагогічна рефлексія.

Окреме місце у розділі відведено обґрунтуванню можливості творчого використання педагогічної спадщини Я. Корчака. Акцентується увага на тому, що його доробок є актуальним та доцільним для збагачення знань сучасних українських педагогів-практиків ідеями дитиноцентризму (визнання унікальності дитини та дитинства, повага до дитини, її прав, толерантність, рівноцінність з дорослими). Розкрито основні напрями роботи Українського товариства Януша Корчака щодо перекладу маловідомих творів педагога на українську мову та їх видання, організації наукових конференцій.

ВИСНОВКИ

Виконане дисертаційне дослідження дає підстави для формулювання таких висновків:

1. На основі аналізу тенденції й розвитку сучасної педагогічної науки в контексті зміни культурної дійсності встановлено, що сучасний етап розвитку науково-педагогічної думки і освіти характеризується поліпарадигмальним підходом до навчання і освіти та водночас домінуванням гуманістичної парадигми, яка охоплює такі концепції (педагогічні підходи), як історико-культурна, гуманна, особистісно орієнтована, діяльнісна, системна.

Визначено, що гуманізація та людиновимірність постають основними ціннісними векторами подальшого розвитку системи освіти. Це проявляється у таких чинниках: відносини набувають суб'єкт-суб'єктного характеру; діалог стає основою комунікації та провідним методом дослідження; у взаємодії педагога та дитини забезпечується ціннісно-сміслова рівність. Отже, гуманізація освіти сприяє розвитку людиноцентризму, визначенню людини центральним суб'єктом навчально-виховної діяльності. У контексті побудови моделі педагогічної взаємодії, спрямованої на розширення можливостей компетентісного вибору дитиною її життєвого шляху і саморозвитку, людиноцентризм набуває форми дитиноцентризму.

2. Виявлено основні ідеї дитиноцентризму в педагогічній теорії і практиці Януша Корчака:

– дитина – рівноцінна з дорослим людська індивідуальність від народження незалежно від віку, національності, віросповідання, статі;

- основні права дитини: право на сьогоднішній день, право бути такою, як вона є (право на рівність з дорослими в обговоренні спільних проблем; на захист від свавілля дорослих; на вільний обмін думками і висловами з будь-якого питання; на участь в обговореннях і прийнятті рішень, що стосуються дитини; на протест, на скаргу; на захист здоров'я; на уважне ставлення до її проблем; на самостійну організацію свого життя; на власність; на повагу); право на смерть;

- повага до дитини, її гідності;

- визнання унікальності дитини і дитинства;

- пріоритетність доброзичливого, толерантного, рівноправного виховного середовища;

- навчально-виховний процес – це партнерська взаємодія на основі спільної діяльності та діалогу (актуалізація дитячої особистості та набуття життєвих компетенцій);

- перевиховання – зменшення негативних тенденцій у поведінці активною особистісною мотивацією;

- набуття соціального досвіду – інтеріоризація зовнішніх правил і норм у внутрішні мотиви поведінки шляхом переконання;

- розвиток самоактивності в умовах колективної взаємодії;

- основи взаємодії – самопізнання, взаємопізнання, емпатійність, довіра.

Система ідей дитиноцентризму систематизована у працях «Як любити дитину», «Право дитини на повагу», «Правила життя», «Школи життя», «Виховні моменти», «Жартівлива педагогіка» та ін. втілювалася у соціально-виховній роботі сиротинців та діяльності педагогічної семінарії «Бурса» у підготовці педагога-вихователя.

Дитиноцентризм – це особистісно орієнтована модель взаємодії дитини і дорослого, яка проявляється у формі рівноправного партнерства засобами спільної активності та діалогу, на основі емпатійності, визнання унікальності природи дитинства, з метою забезпечення умов самореалізації і самоактуалізації дитячої особистості.

3. На основі узагальнених біографічних даних, а також аналізу науково-публіцистичної творчості представлено біографію Генріка Гольдшміта (Януша Корчака), яка відображає перебіг ключових подій у його житті, що зумовили вибір ним професійної діяльності. Визначено основні напрями діяльності педагога, а саме: літературно-публіцистична, педагогічна, громадська, організаційно-управлінська діяльність та медична практика. Професійний шлях польського педагога у всіх його різновидах здійснювався з метою надання реальної допомоги дитині, – як медичної, так і психолого-педагогічної, задля чого Я. Корчак постійно удосконалював професійні навички; створення сприятливих умов для розвитку дитячого організму та формування дитячої особистості; захисту прав дитини шляхом залучення громадськості до її проблем та безпосередньою участю в ролі експерта в судових розглядах справ неповнолітніх, а також діяльності системи соціально-правового захисту в сиротинцях «Будинок Сиріт» та «Наш Дім» у формі системи самоврядування, ключовим елементом якої був Товариський суд.

Сформульовано положення про те, що Я. Корчак розглядав кожну дитину як окремий унікальний світ з безліччю потенційних можливостей, підкреслював важливість формування з дітей не одноманітних елементів суспільства, а створювати такі умови, при яких кожній дитячій особистості надається можливість розвитку вродженого людського потенціалу, котрий вона проявляє з раннього дитинства. В реалізованій педагогом системі соціального виховання цьому слугували гармонізовані процеси адаптації, соціалізації та технологізації соціально-педагогічного впливу. Адаптація сприяла комфорту дитини в соціальному середовищі, метою соціалізації було формування активної, самодіяльності особистості, що забезпечувалося такими засобами, як колектив й спеціально сформована позитивна атмосфера дитячого будинку. Соціалізація дітей в «Будинку Сиріт» та «Нашому Домі» здійснювалася за допомогою використання авторських форм (професійна і особистісна) та методів (метод особистісного впливу вихователя на вихованця; метод безособистісного впливу (створення виховної ситуації); метод художнього впливу) запропонованих Янушем Корчаком.

Соціально-правовий захист, забезпечений функціонуванням системи органів самоврядування, який давав дитині відчуття захищеності, соціалізація, що мала на меті формування необхідних знань, норм і цінностей для успішного і комфортного життя в соціумі та адаптація дитини до конкретних умов дитячого будинку складали основу для подальшого виховного впливу на дитину. Для здійснення цього впливу, з метою досягнення виховної мети, Януш Корчак застосовував власні новаторські методи, засоби в певній послідовності та відповідно до конкретної дитини і педагогічної ситуації, тобто реалізовував соціально-педагогічні технології, – впорядковані, сплановані за певним алгоритмом дії, що послідовно реалізувалися, прийоми, форми та інші соціально-педагогічні засоби, які інструментально забезпечували успішне досягнення прогнозованої мети, як в індивідуальній роботі з кожною окремою дитиною, так і з колективом у спеціально створених умовах середовища.

Окреслено напрями літературної творчості педагога: дитяча література, науково-педагогічні праці, публікації суспільно-політичного та філософсько-релігійного характеру. Становище дитини в суспільстві, сім'ї, діалогова та діяльнісна взаємодія дитини і дорослого, питання довіри між батьками та дітьми, особливості дитячого мислення, мовлення, світосприйняття були основними проблемними питаннями, які Я. Корчак порушував на сторінках своїх літературно-педагогічних праць. Виявлено, що, окрім акцентації проблем, педагог за допомогою літературної творчості, здійснює спроби їх розв'язання. Він надає поради, правила, рекомендації, які сформувалися на основі аналізу проведених спостережень та власного досвіду роботи.

Доведено, що педагог, обстоюючи позицію реформування чинної системи виховання, основну мету вбачав у творінні з дитини людини корисної, шляхетної, щасливої. Засобами досягнення мети була система виховання створена Я. Корчаком та реалізована в «Будинку Сиріт» та частково в «Нашому Домі».

4. Означено трирівневу систему роботи педагога, що полягає в поетапному проходженні роботи над собою, визначенні професійного ставлення до дитини

та перехід безпосередньо до взаємодії вихователь – вихованець заснованої на партнерстві і взаємоповазі.

Охарактеризовано професіограму педагога-вихователя. Встановлено, що її складовими є: працьовитість, емпатійність, організованість, відповідальність за сьогоднішній день, за право дитини бути самою собою, терпеливість, відмова від шаблонності в мисленні та практиці роботи, педагогічна рефлексія. Завданнями, які ставляться перед педагогом-вихователем, є: забезпечення дітям свободи гармонійного розвитку, налагодження комунікації з ними, формування педагогічного (виховного) мислення, створення у колективі вихованців системи самоврядування.

Визначено концептуальні підходи в підготовці педагога-вихователя: систематичне вивчення дитини на основі міждисциплінарних знань та методів спостереження, опитування, вимірювання, аналізу, порівняння, узагальнення; детальне нотування отриманих даних з подальшим їх аналізом; поєднання у професійній діяльності теорії і практики; забезпечення умов дитячої самотності та самопізнання, активності й самодіяльності в процесі виховання; пошук нестандартних рішень, розвиток педагогічної думки; співпраця з батьками, поєднання системи методів суспільного і родинного виховання.

5. Науково-методичні положення і літературно-педагогічний доробок Януша Корчака, його поради, рекомендації щодо виховної взаємодії батьків та дітей, досвід організації соціально-виховної роботи з дітьми сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування, є помітним внеском у зарубіжну педагогіку. Зокрема, заслуговує уваги створена ним система ідей дитиноцентризму, яка розкривається у контексті педагогічного впливу на особистість дитини, його підходи до питання правового захисту, соціалізації дітей-сиріт у соціальних установах.

Значну роль у поширенні педагогічних ідей, літературно-публіцистичної і науково-педагогічної діяльності та творчості Януша Корчака в сучасних умовах відіграє Українське товариство Януша Корчака, осередок якого розміщується у Кловському ліцеї № 77 міста Києва. Тут президентом товариства С. Петровською організовано музей Януша Корчака. Діяльність товариства зосереджена на організації та проведенні всеукраїнських та міжнародних наукових форумів, конференцій, семінарів, перекладі маловідомих творів ученого-педагога на українську мову та їх видання (цьому сприяє співпраця з виданням «Дух і Літера»).

Літературно-педагогічна творчість, педагогічні погляди та дитиноцентричні ідеї Я. Корчака можуть активно використовуватися у навчально-виховній та соціально-педагогічній діяльності з дітьми та молоддю. Формами реалізації та творчого використання надбань педагога можуть бути введення до програми із зарубіжної літератури вивчення творів для дітей Януша Корчака; розробка програм спільних дій педагогів, психологів, соціальних педагогів і батьків на основі ідей дитиноцентризму системи виховання Я. Корчака, спецкурсів відповідної тематики; написання наукових робіт, проведення студентських конференцій тощо забезпечить підвищення якості їх фахової підготовки до роботи з дітьми груп ризику у складних соціально-економічних умовах сьогодення.

Доцільним є поглиблене вивчення соціально-педагогічної діяльності та літературно-педагогічної спадщини Я. Корчака у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків вважаємо вивчення проблеми професійної підготовки педагога-вихователя у світлі дитиноцентричних ідей Януша Корчака, а також дослідження напрямів соціального виховання в педагогічній спадщині педагога.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Статті у наукових фахових виданнях

1. Мисько В. Проблема сімейного виховання в педагогічній спадщині Януша Корчака / В. Мисько // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2017. – № 4 (147). – Квітень. – С. 145–150.

2. Мисько В. Соціально-педагогічні ідеї Януша Корчака / В. Мисько // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2014. – № 5 (112). – Травень. – С. 150–156.

3. Мисько В. Соціально-правовий захист дитини як основа педагогічної діяльності Януша Корчака / В. Мисько // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Випуск тридцять третій. – С. 101–110.

4. Мисько В. Творче використання соціально-педагогічної спадщини Януша Корчака в роботі з дітьми та молоддю в сучасних умовах в Україні / В. Мисько // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – К. : Університет «Україна», 2017. – № 13. – С. 48–52.

5. Мисько В. Технології соціально-виховної роботи в Будинку Сиріт Януша Корчака / В. Мисько // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – К. : Університет «Україна», 2016. – № 12. – С. 95–99.

6. Мисько В. Формування педагога-вихователя в контексті концепції дитиноцентризму Януша Корчака / В. Мисько // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2017. – № 1 (144). – Січень. – С. 112–116.

Статті у зарубіжних виданнях

7. Mys'ko V. Humanism in pedagogical heritage of Janusz Korczak in the light of the childcentrism pedagogy ideas / V. Mys'ko, T. Logvynenko // Life and heart devoted to children. Yanush Korchak (1878–1942) and Vasyl Sukhomlynsky (1918–1970) are unforgettable. – Warsaw, 2017. – S. 49–59.

8. Мисько В.І. Діалог з дитиною як складова педагогіки дитиноцентризму Януша Корчака / В.І. Мисько // *Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji : zbiór artykułów naukowych.* – Kraków : «Diamond trading tour», 2016. – S. 51–57.

9. Мисько В. Педагогічна спадщина Януша Корчака: досвід минулого в сучасному контексті / В.І. Мисько // *Naukowe prace, praktyka, opracowania, innowacje 2013 roku : zbiór raportów naukowych.* – Zakopane : «Diamond trading tour», 2013. – S. 43–50.

10. Мисько В. Підготовка педагога-вихователя у педагогічній семінарії «Бурса» як складова дитиноцентричної системи виховання Януша Корчака / В.І. Мисько // *Pedagogika. Współczesne problemy i perspektywy rozwoju : zbiór artykułów naukowych.* – Warszawa : «Diamond trading tour», 2017. – S. 54–59.

Статті апробаційного характеру

11. Мисько В. Використання педагогічної спадщини Януша Корчака у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів / В. Мисько // *Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи та корекційної освіти : матеріали регіональної наук.-практ. конф. з нагоди 15-річчя кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти.* – 2015. – Жовтень. – С. 112–116.

12. Мисько В. Соціалізація дитини в будинку сиріт Януша Корчака / Тетяна Логвиненко, Валентина Мисько // *Наукові записки Українського католицького університету.* – Львів, 2017. – Число IX. – Серія: «Педагогіка. Психологія». – Вип. 2. – С. 43–52.

Навчально-методичний посібник

13. Мисько В. Януш Корчак – педагог-гуманіст кінця XIX – початку XX століття : навчально-методичний посібник / уклад. В.І. Мисько. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. – 136 с.

АНОТАЦІЇ

Мисько В.І. Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич, 2017.

Дисертацію присвячено аналізу поглядів Я. Корчака на виховання дитячої особистості. Обґрунтовано особливості дитиноцентрованого підходу педагога до сутності процесу виховання дитини та його значення для всього подальшого життя людини; виявлено структурні елементи системи виховання Я. Корчака. Розкрито його вимоги до педагога-вихователя щодо реалізації в практичній діяльності ідеї дитиноцентризму. У дисертації здійснено періодизацію життя

польського педагога за хронологічним критерієм та схарактеризовано його літературно-педагогічну спадщину.

Визначено основні ідеї дитиноцентризму в теорії і практиці Януша Корчака. Розглянуто можливості творчого використання доробку Я. Корчака в умовах реформування системи освіти в Україні.

Ключові слова: Я. Корчак, дитина, дитиноцентризм, соціальне виховання, соціалізація, соціально-правовий захист, права дитини, педагог-вихователь.

Мисько В.И. Детоцентризм в педагогическом наследии Януша Корчака. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко. – Дрогобыч, 2017.

Диссертация посвящена анализу взглядов Я. Корчака на воспитание детской личности. Обоснованы особенности дитиноцентрированного подхода педагога к сущности процесса воспитания ребенка и его значение для всей дальнейшей жизни человека; выявлены структурные элементы системы воспитания Я. Корчака. Раскрыты его требования к педагогу-воспитателю, по реализации в практической деятельности идеи детоцентризма.

Во введении обоснован выбор темы исследования с учетом ее актуальности для педагогической науки; аргументировано ее целесообразность, а также хронологические рамки; определены цель, задачи, объект, предмет, методы исследования, его теоретико-методологические основы; определена степень разработанности проблемы научного исследования, раскрыта научная новизна, теоретическое и практическое значение полученных результатов; проанализированы ключевую базу; даются сведения об апробации полученных результатов и структуру текста диссертационного исследования.

В первом разделе «Януш Корчак как выдающийся педагог-гуманист и исследователь проблем детоцентризма конца XIX – нач. XX века» – отражены жизненный путь Я. Корчака как педагога, литератора, публициста, подано периодизацию его жизни, проанализированы направления и содержание общественной и педагогической деятельности, литературно-публицистического наследия польского гуманиста в контексте реализации идей детоцентризма в процессе воспитания детской личности.

На основе результатов проведенного исследования определены основные направления деятельности Януша Корчака: литературно-публицистическая, которая включала выступления на радио, издание детской газеты, богатая литературное творчество; педагогическая деятельность (преподавательская, научная, социально-педагогическая) активная общественная работа (в том числе участие в судебных заседаниях по делам несовершеннолетних в качестве эксперта, работа в Обществе «Помощь сиротам» и бесплатных читальнях) медицинская практика врача-педиатра и организационно-управленческая – руководство Домом сирот.

В процессе исследования установлено, что богатое литературно-педагогическое наследие выдающегося польского педагога составляют труды общественно-политического, медицинского, научно-педагогического содержания, литература для детей.

Во втором разделе – «Научные основы детоцентризма в педагогическом наследии Я. Корчака» – отражены основные направления социально-педагогической деятельности педагога, проанализированы технологии работы с детьми в детском доме (в частности, здоровьесберегающая, реабилитационная, технология взаимодействия «ребенок – взрослый», технология социальной профориентации молодежи, управленческая технология). Исследованием установлено, что определяющими при формировании и реализации Януша Корчака социально-воспитательных конструкторов в домах были главные идеи детоцентризма.

Определено, что в круг интересов педагога входили и проблемы воспитания ребенка в семье. Установлено, что основные положения дитиноцентричной позиции педагога проявляются и в технологии семейного воспитания, а именно: целью родителей должно быть воспитание счастливого человека; основными составляющими воспитания Я. Корчак называет любовь, уважение, доверие, эмоциональную сферу, ум, волю, воображение; форма воспитания – партнерская, при которой обе стороны (и ребенок, и взрослый) не ограничивают свободы и прав и уважают достоинство друг друга; обязанность родителей – быть чувствительным к ребенку, эмотивными, «умными» и любящими.

Определены особенности деятельности педагогической семинарии «Бурса». Выявлено ее важное значение в контексте реализации детоцентричной позиции Я. Корчака о профессиональной деятельности педагога-воспитателя. Описаны уровни системы работы педагога-воспитателя, как программу подготовки бурсистов, состоявшие на самосовершенствовании, профессиональном направлении на ребенка и взаимодействия педагога-воспитателя и воспитанника. Представлены профессиограмму педагога-воспитателя в контексте идей детоцентризма Януша Корчака.

В заключении обобщены результаты работы, намечены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: Я. Корчак, ребенок, детоцентризм, социальное воспитание, социализация, социально-правовая защита, права ребенка, педагог-воспитатель.

Mysko V.I. Child-centrism in pedagogical legacy of Janusz Korczak. – Manuscript.

The thesis for obtaining the scientific degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.01 – General Pedagogy and the History of Pedagogy. – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. – Drohobych, 2017.

The thesis is devoted to the analysis J. Korczak ideas on the education of child's personality. The features of child-centrism approach to the nature of the process of education of the child and its significance for the future of human life are

grounded. It is identified the structural elements of education of J. Korczak. The literary and pedagogical legacy of J. Korczak are determined by the author.

The basic idea of child-centrism in theory and practice Janusz Korczak are grounded. The possibilities of creative usage of reserve J. Korczak in terms of reforming the education system in Ukraine are highlighted. The relevance of social and educational ideas of Janusz Korczak during the XX-th century are characterized in the thesis. The experience meaning of social and educational work with different groups of children and the youth in relation to its usage in modern social and political conditions of Ukraine are grounded. Janusz Korczak worked in orphanages, where the author's educational system and his innovative ideas were implemented. His system of government was the basis for the provision of the child's social and legal protection in the orphanages. The combination of all human rights regulatory institutions was the response of J. Korczak on the situation of child's dependence from parent's. His system of rights and codification of rules governing the coexistence in social institutions for children are analysed.

The uniqueness of created training environment were manifested in a number of introduced means: duty system, bulletin board, mailbox, notary book and others. It was developed the technology of social and educational work with children contributed to the prevention and protection from the negative influence of the environment, moral values formation, compensation for lost or distorted parental love. His views on teacher education of the child in the family, especially the problem of communication between parents and children, their family interaction and is important in this context.

It should be noted J. Korczak relation to the training of future teachers, because his ideas about «smart» education in the light of understanding, patience and forgiveness are relevant nowadays. Educational heritage usage of J. Korczak in the system of social and educational work in Ukraine can be done by a conscious attitude to the professional choice, continuous improvement, the formation of professional skills of rapid response to changing to life circumstances; reliance on personal qualities (empathy, self-discipline, kindness, understanding, patience) along with professional knowledge and skills, introspection based on documentation profession; possession of social and pedagogical thought – the ability to carry out professional activities effectively, combination of theory and practice, to anticipate important changes for the profession, be prepared to exercise competence in interpersonal communication.

Key words: J. Korczak, child, child-centrism, social education, socialization, social and legal protection, children rights, teacher-educator.

Підписано до друку 23.05.2017 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Вид. арк. 0,9. Зам. № 85. Тираж 100. Друк на ризографі.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка
82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24